

Geliş Tarihi: 15 Ekim 2024
Kabul Tarihi: 27 Mayıs 2025

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal of Modern Turkish History Studies
XXV/50 (2025 Bahar/Spring), ss. 189-215.

DOI: 10.18244/ctad.1567298

Araştırma Makalesi / Research Article

YEREL BASIN ÜZERİNDEN CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TÜRK TAYYARE CEMİYETİ’NİN FAALİYETLERİNE BALIKESİR HALKININ KATKILARI*

Mustafa ÖĞE**

Öz

Bu çalışmanın amacı Türk Tayyare Cemiyeti’nin kurulmasından sonra Balıkesir halkının 1931 yılına kadar olan sürede uçak bağışı için yapmış olduğu yardımların ortaya konulmasıdır. Çalışmada Balıkesir’de yayımlanmış olan Karesi Gazetesi’nde halkın yapmış olduğu yardımlar ile ilgili çıkmış olan haberler diğer süreli yayımlar ile de desteklenmek suretiyle bir değerlendirme yapılmıştır. Yaptığımız araştırma neticesinde 1931 yılına kadar geçen sürede Balıkesir ve ilçelerinin ismini taşıyan on adet uçak bulunduğu tespit edilmiştir. O günkü ekonomik şartlarda uçakların özelliklerine göre fiyatı 10.000 ile 55.900 lira arasında değişmekteydi. Bir uçağın maliyetinin bile oldukça pahalı olduğu düşünüldüğünde Balıkesir halkının yaptığı yardımın büyüklüğü ortaya çıkmaktadır. Balıkesir halkının yardımları sadece isim verilmiş uçaklarla sınırlı değildir. Ayrıca bu yardımlara ilave olarak, yapılan yardım miktarı uçak alabilecek meblağa ulaşmamış olan yerler de mevcuttur. Bu meblağ da bağışlanan uçaklara eklendiğinde Balıkesir halkının yardımları oldukça büyük rakamlara ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türk Tayyare Cemiyeti, Bağış, Balıkesir.*

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.
There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
(e-posta: mustafaoge@balikesir.edu.tr), (ORCID: 0000-0002-2834-5575).

**CONTRIBUTIONS OF THE PEOPLE OF BALIKESİR
TO THE ACTIVITIES OF THE TÜRK TAYYARE CEMİYETİ
IN THE FIRST YEARS OF THE REPUBLIC
THROUGH THE LOCAL PRESS**

Abstract

The purpose of this study is to reveal the aid provided by the people of Balıkesir for aircraft donations until 1931 after the establishment of the Turkish Aeroplane Society. An evaluation was made by supporting the news about the aid provided by the people in the Karesi Newspaper published in Balıkesir with other periodicals. As a result of our research, it was determined that there were ten aircraft named after Balıkesir and its districts until 1931. In the economic conditions of that day, the prices of the aircraft varied between 10,000 and 55,900 liras depending on their features. When we consider that even the cost of an aircraft was quite expensive, the magnitude of the aid provided by the people of Balıkesir becomes apparent. The aid provided by the people of Balıkesir is not limited to named aircraft. In addition to this aid, there are also places where the amount of aid provided has not reached the amount that can buy aircraft. When this amount is added to the donated aircraft, the aid provided by the people of Balıkesir has reached quite large figures.

Keywords: *Türk Tayyare Cemiyeti, Donation, Balıkesir.*

Giriş

I. Dünya Savaşı öncesinde uçaklar ordularda yavaş yavaş kullanılmaya başlamıştır. 1908-1912 yılları arasında pek çok devlet askeri havacılığı ordu teşkilatlarına dâhil etmişlerdir.¹ Birinci Dünya Savaşı öncesinde Almanya ve Fransa arasında gerginlik oldukça tırmanmıştı. Taraflar güçlerini göstermek için adeta bir yarış içerisine girmişlerdir. Almanya'nın 1910 baharında Rhain kıyılarında düzenlediği manevralara karşılık Fransa'da Picardie manevralarını² gerçekleştirmiştir.³ Manevralarda uçakların yanında yönetilebilir balonlar da kullanılmıştır.⁴ Mustafa Kemal, Picardie manevralarında uçaklarla karşılaşmış, akabinde Trablusgarp Savaşı'nda uçakların keşif ve bombardımanda etkili olabileceklerini öngörmüştür.⁵ Silah arkadaşı Ali Fuat'a (Cebesoy) söylediği “*Ah Fuat, ne olurdu şu uçaklar bizim elimizde olsaydı! Göreceksin Fuat. Göreceksin... Bir gün bizimde böyle uçaklarımız olacak*”⁶ sözünden de anlaşıldığı üzere havacılığın gelecekte ne kadar önemli hâle geleceğini değerlendirmiştir. İtalyanlar Trablusgarp Savaşı esnasında keşif ve bombardıman amaçlı olarak uçak ve balonlardan istifade etmişlerdir. Bu savaş esnasında 25 Ağustos 1912 tarihinde Teğmen Piero Manzini tarafından kullanılan uçak denize düşmüş ve pilot hayatını kaybetmiştir.⁷ Uçakların keşif ve gözetleme açısından önemli bir fayda sağlayacağını anlaşılmaması askeri açıdan devletlerin ordularında havacılık alanına yatırım yapması zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Osmanlı Devleti de maddi imkânları ölçüsünde bu alana yatırım yapmak istemiş, Mahmut Şevket Paşa'nın havacılığa ilgisi dolayısıyla kuruluşunu

- 1 Osman Yalçın, “Türk tarihi bakımından 20. yüzyılda iki önemli gelişme: “Havacılığın ve bir liderin doğuşu”” *Journal of Turkish Studies* 6, 2 (Bahar 2011): 1035. [DOI:10.7827/TurkishStudies.2303](https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.2303).
- 2 17-21 Eylül 1910 tarihleri arasında gerçekleştirilen bu manevralara Paris Ataşesi Kıdemli Yüzbaşı Ali Fethi (Okyar), Üçüncü ordu Kurmay Başkanı Ali Rıza Paşa ve Üçüncü Ordu Subay Talimgâhi Komutanlığında görev yapmakta olan Mustafa Kemal (Atatürk) Bey'lerin katılımı kararlaştırılmışsa da (Ayrıntılı bilgi için bkz. Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, (İstanbul: Tercüman Yayınları, 1980), 125-126. Ali Rıza Paşa'nın sağlık sorunları dolayısıyla manevralara Ali Fethi (Okyar) Bey başkanlığında Mustafa Kemal (Atatürk) Bey ve Selahattin Bey'den oluşan heyet katılmıştır. Bkz. Mehmet Önder, “Atatürk Fransa-Picardie Manevralarında” *Erdem* 11, 32 (1998): 528, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/44373/548811>.
- 3 Mehmet Önder, “Atatürk Fransa-Picardie Manevralarında,” 527 - 528.
- 4 Deniz Kurt ve Erdal Korkmaz, “Yeni Arşiv Belgeleri Işığında Türk Askerî Havacılığının Doğuşu (1911-1912),” *Savunma Bilimleri Dergisi* 17, 2 (Kasım 2018): 214, <https://doi.org/10.17134/khosbd.477296>.
- 5 Oktay Verel, *İstikbal göklerin gökleri bizindir*, (İstanbul: Türk Hava Kurumu yayınları, 1985), 7.
- 6 İhsan Tayhani, *Atatürk'ün Bağımsızlık Politikası ve Uçak Sanayii(1923-1950)*, (Ankara: Türk Hava Kurumu Basımevi, 2001), 184.
- 7 Deniz Kurt ve Erdal Korkmaz, *Kuruluşundan günümüze Türk Hava Kuvvetleri (Harekât ve teşkilatlanma tarihi (1911-1922))* (Ankara: Hava Basımevi, 2020), 77.

desteklemiştir.⁸ Tayyare komisyonunun 1 Haziran 1911’de kuruluş kararı ile havacılığın temelleri atılmıştır.⁹ Bu alanda gelişmeyi amaçlayan Osmanlı Devleti; Askeri Ataşeliklerden bu konuda bilgi talep edilmesi, pilotaj eğitimi için subay seçimi yapılması, komisyon kurulması gibi faaliyetler yapmış, ancak uçak fabrikası kurma projesi hayata geçirilememiştir.¹⁰ Pilotaj eğitimi için oluşturulan komisyon yaptığı sınav sonucunda Yüzbaşı Mehmet Fesa ile Üsteğmen Yusuf Kenan Bey yurtdışına eğitim için gönderilmiştir.¹¹ Osmanlı Devleti’nde havacılık alanındaki faaliyetler yavaş yavaş gelişme gösterirken Balkan Savaşları başlamıştır. Balkan Savaşları döneminde Yeşilköy’de bulunan tesisler bir yıl önce kurulmuştu ve gerek personel gerekse teçhizat açısından oldukça zayıftı.¹² Savaş esnasında Osmanlı ordusunun envanterinde; “iki adet iki kişilik Deperdussin, iki adet iki kişilik Bleriot, üç adet iki kişilik REP, iki adet iki kişilik Bristol, iki adet iki kişilik Harlan, ayrıca savaşın devam ettiği 1913 senesi içinde de bir adet iki kişilik Bleriot, iki adet iki kişilik Mars ve dört adet REP model eğitim uçağı” bulunmaktadır.¹³ Ayrıca bir tane de balon vardır.¹⁴

Birinci Dünya Savaşı sürecinde Osmanlı ordusunda havacılık alanındaki gelişmeler Almanya’nın da desteği ile devam etmiştir.¹⁵ Osmanlı Devleti Mondros Ateşkes Antlaşması ile I. Dünya Savaşı’ndan çekilmiş ve ülke yer yer işgal edilmeye başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa liderliğinde Kurtuluş Savaşı başlamış ve bu dönemde de havacılık faaliyetleri devam etmiştir. Millî Müdafaa Vekâleti’nin 13 Haziran 1920 tarihli emri ile Harbiye Dairesi’ne bağlı Kuvâ-yi Havaiye Şubesi kurulmuştur. O yıllarda havacılık alanında yetişmiş insan gücü de oldukça azdı.¹⁶ İmkânsızlıklara rağmen

8 Osman Yalçın, *Türk Hava Gücü (THG) Kuruluşu, İlk Seferleri ve Yükselişi (1911-1950)*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), 1,2; *Salname-i Serveti Fünun*, (İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaası,1910),105-121; Osman Yalçın, “Türk Hava Kuvvetleri Tarihinde Hava Okulu ve Harp Okuluna Geçiş Süreci”, *Gazi Akademik Bakış* 9, 17 (Aralık 2015): 231, <https://doi.org/10.19060/gab.39825>; Ökkeş Kürşat Karacagil, “Balkan Harbi’nde Türk Havacılığı”, *Türk Hava Kuvvetlerinin 100’üncü Yılı Uluslararası Tarih Sempozyumu*, ed. Asuman Kanat, (Ankara: Ayrıntı Basımevi,2013), 111; Osman Yalçın, “Balkan Savaşları (1912-1913) ve savaşta Türk hava harekâtı”, *Akademik Tarih Ve Araştırmalar Dergisi* 5, 6 (Ağustos 2022): 69, <https://doi.org/10.56448/ataddergi.1085217>

9 Deniz Kurt ve Erdal Korkmaz, “Yeni Arşiv Belgeleri Işığında Türk Askerî Havacılığının Doğuşu (1911-1912),” 216 -217.

10 Yalçın, “Balkan Savaşları (1912-1913) ve savaşta Türk hava harekâtı,” 69.

11 Erdal Korkmaz, “Türk Hava Kuvvetlerinin İlk Pilotu: Mehmet Fesa Evrensen”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 40, 110 (Kasım 2024): 334, <https://doi.org/10.33419/aamd.1577585>.

12 Ajun Kurter, *Türk Hava Kuvvetleri Tarihi Cilt-I (1910-1914)*, (İstanbul: Hava Kuvvetleri Komutanlığı, 2006), 113.

13 Deniz Kurt ve Erdal Korkmaz, *Kuruluşundan günümüze Türk Hava Kuvvetleri (Harekât ve teşkilatlanma tarihi (1911-1922))*, 83.

14 Yalçın, “Balkan Savaşları (1912-1913) ve savaşta Türk hava harekâtı,” 76.

15 Emin Kurt, “Türk havacılarının Millî Mücadeleye katılma girişimi: Maltepe firarı (7 Haziran 1920)”, *Atatürk Yolu Dergisi* 15, 60 (Mart 2017): 121, https://doi.org/10.1501/Tite_0000000463.

16 Sıtkı Tanman, *Türk havacılık tarihi, İstiklal Harbi 1918-1923*, (Eskişehir: Hava Basımevi,1953),197.

Kurtuluş Savaşı sürecinde de havacılık faaliyetleri devam etmiştir. Konya Tayyare İstasyonu İstiklal Harbi'nin başlarında hava gücünün merkezi konumundaydı.¹⁷ Konya'da bulunan Hava Müfettişliği 17 Eylül 1922 tarihinde İzmir Kordon Boyu'nda bir binaya nakledilerek 4 yıl süreyle burada kalmıştır.¹⁸ Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra Mustafa Kemal (Atatürk) Hava Kuvvetlerini geliştirmek için önemli adımlar atmıştır. “*Tayyareciler, şunu unutmayalım ki, yarının en büyük tehlikesi, göklerden gelecektir.*”¹⁹ ifadesi ile havacılığın ne kadar önemli olduğuna dikkat çeken Mustafa Kemal

(Atatürk), bu alana verdiği önemi attığı adımlarla da göstermiştir. 16 Şubat 1925 tarihinde kurulan Türk Tayyare Cemiyeti Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in (Atatürk) himayesinde ve İsmet Paşa'nın (İnönü) fahri başkanlığında kurulmuştur.²⁰ Cemiyetin kurucu üyeleri arasında Pilot Şakir Hazım, Pilot Vecihi (Hürkuş) eski rasitlerden Hasan İskender Bey yer almaktadır.²¹ Cemiyetin kuruluş amacı da “*Türkiye’de tayyareciliğin askeri, iktisadi, içtimai ve siyasi ehemmiyetini tanıtmak ve bu maksatla tayyareciliğe lüzumu olan insanları ve malzemeyi çoğaltmak ve Türk gençliğinde tayyarecilik aşkını uyandırmaktır.*”²²

Resim 1: Türk Tayyare Cemiyeti'nin ilk amblemi.²³

Cemiyetin kuruluşu ile Türk Hava Kuvvetleri'nin geliştirilmesi için seferberlik ilan edilmiştir. Uzun bir savaş döneminden çıkmış olan ülke ve halk ekonomik açıdan oldukça zor durumda olmasına rağmen diğer alanlarda olduğu gibi bu konuda da olağanüstü bir çaba sarf etmiştir. Tayyare Cemiyeti'ne gelir sağlamak amacıyla pek çok farklı kaynak arayışına gidilmiştir. Cemiyetin gelirleri;

17 Deniz Kurt ve Erdal Korkmaz, *Kuruluşundan günümüze Türk Hava Kuvvetleri (Harekât ve teşkilatlanma tarihi (1911-1922))*, 407.

18 Deniz Kurt, Yavuz Pehlivan ve Erdal Korkmaz, *Türk Hava Kuvvetleri Birlik Yerleşke ve Komutanlık Tarihçeleri*, (Ankara: Hava Basımevi, 2018):18-20.

19 *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri(1906-1938)*, (Ankara: Tite Yayınları, 1981), 279.

20 *Türk Tayyare Cemiyeti Nizamname-i Esasisi*, (Ankara: Ankara Matbaası, 1341), mukaddeme ve 1.

21 Hulusi Kaymaklı, *Havacılık tarihinde Türkler II*, (Ankara: Kültür Ofset Ltd. Şti., 1997),165.

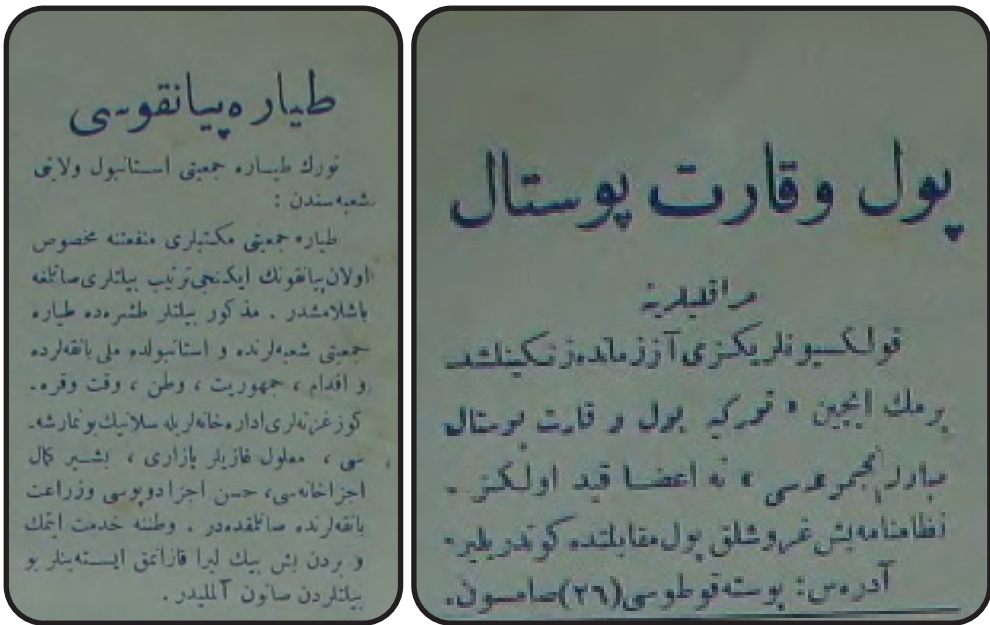
22 BCA., F9, 30.1.0.0/100.619.1, 1932.

23 Osman Yalçın “Kuruluşundan günümüze Türk Hava Kurumu”, *Gazi Akademik Bakış* 6,11 (Kış 2012): 268.

Fitre-zekât ve kurban derileri, Tayyare piyangosu (Millî Piyango), 1 kuruşluk Tayyare Cemiyeti dilekçe pulu, Sigara paketlerindeki tek bir sigara, İki cıva madeninin işletilmesinden elde edilen tüm gelirler, Askeri terhis tezkerelerinin işletilmesinden elde edilen tüm gelirler, El ve duvar ilanlarından alınacak pay, Uşak Şeker Fabrikası'nın her yılki ilk ürünü ile Bulgaristan'dan kışlamak üzere Trakya'ya geçecek sürü sahiplerine verilecek kefaletnamelerin ve Makara ve İplik Tesis Hakkı'nın Türk Tayyare Cemiyeti'ne verilmesinden elde edilen gelirlerdir.²⁴

Cemiyetin kuruluş yıllarındaki gelir kaynakları yirmi bir kalemden oluşmaktadır.²⁵ Cemiyete bağışları özendirebilmek amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından da zekât ve sadaka-i fitrin cemiyete bağışlanması konusunda teşvik edici vaazlar verilmiştir.

Resim 2: Tayyare piyangosu.²⁶

24 İhsan Tayhani, *Atatürk'ün bağımsızlık politikası ve uçak sanayii (1923-1950)*, (Ankara: Türk Hava Kurumu, 2001), 190.

25 Osman Yalçın, "Kuruluşundan günümüze Türk Hava Kurumu", 271-272.

26 *Tayyare*, 31 Ağustos 1341, 5, 34.

Cemiyete gelir sağlamak amacıyla Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk adlı eserinin Türkiye'de basım ve yayın hakkı cemiyete verilmiştir.²⁷ Cemiyet ayrıca posta gönderim ücretinden muaf tutulmuştur.²⁸ İzmir'in Küre ve Bağcılar köylerindeki cıva madeni Türk Tayyare Cemiyeti'ne bırakılmıştır.²⁹ Halkın motivasyonunu yükseltmek açısından 30 Ağustos Zafer Bayramı gününün Tayyare Bayramı olarak kutlanması da kabul edilmiştir.³⁰ Aslında cemiyetin kuruluş nizamnamesinin 35. maddesine göre 31 Ağustos Tayyare Bayramı olarak kabul edilmiştir.³¹ Daha sonra yapılan düzenlemeler ile 30 Ağustos Zafer Bayramı ile birlikte yapılmasına karar verilmiştir.³² Türk halkı yokluklara rağmen bu konuda da devlete olan desteğini esirgememiş ve kısa süre içerisinde oldukça büyük miktarlarda bağışlar toplanmıştır. Millî Mücadele döneminde ülkenin kurtuluşu için önemli katkılar sağlayan Kuva-yı Milliye şehri Balıkesir'in halkı Türk Tayyare Cemiyeti'ne uçak alımı konusunda önemli bağışlar yapmıştır. Bu çalışmada Karesi Gazetesi'ndeki haberler doğrultusunda bir değerlendirme yapılmıştır. Sınırlı bir kaynak ve dönem ele alınarak yapılan bir değerlendirme olması itibarıyla Balıkesir'deki bağışların ve katkıların tamamının bu çalışma içerisinde yer almayacağını, Balıkesir'de yapılan yardım miktarının burada ifade edilen rakamlardan daha fazla olduğunu da belirtmekte fayda vardır.

Türk Tayyare Cemiyeti'ne Balıkesir halkı tarafından yapılan yardımlar

Millî Mücadele'de önemli şehirlerden biri olan Balıkesir, Cumhuriyetin ilanından sonra ülkenin ihtiyaç duyduğu alanlardaki yardımlarda da yine öncü illerden biri olmuştur. Bu çalışmada Karesi Gazetesi'ndeki haberlerden hareketle Türk havacılık sektörünün gelişmesinde önemli katkılar sağlayan Türk Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu) vasıtasıyla Balıkesir halkı tarafından yapılan yardımlar ele alınmıştır. Sınırlı bir kaynak ve dönem ele alınması itibarıyla çalışmanın bazı eksiklikler içereceğini belirtmekte fayda vardır. Kurtuluş Savaşı sürecinde ülkenin kurtuluşu için pek çok fedakârlıklar yapmış olan Balıkesir halkı ülkenin havacılık alanında da gelişebilmesi için başlatılan seferberliğe iştirak etmiştir. Bu süreçte Balıkesir havacılık alanının gelişmesine katkı sağlayan öncü şehirlerden birisi olmuştur. Şehirde ilk kurulan şubeler Balıkesir ve Edremit şubeleridir.³³ Özellikle Balıkesir şubesinin

27 BCA.,51-0-0-0/Diyanet İşleri Reisliği 8-68-26 Belge tarihi 29/02/1928

28 BCA., 30-18-1-1 Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928) 16-79-4 20-12-1925

29 BCA., 30-18-1-1 Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928) 20-59-3 15/09/1926

30 Avni Okar, *Türkiye'de tayyarecilik 1910-1924*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004), 93; Serap Taşdemir, "Ayvalık halkının Türk Tayyare Cemiyeti'ne desteği: Güzel Ayvalık tayyaresi", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 6,11 (Bahar 2010): 69.

31 *Türk Tayyare Cemiyeti nizamnâme-i esâsisi*, 11.

32 Yücel Öztürk, "30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı kutlamaları: Amaç, süreç ve kazanımlar", *History Studies* 10, 9 (Aralık 2018): 233.

33 *Tayyare*, 21 Mayıs 1341, 1-5, 25.

faaliyetlerinin oldukça önemli olduğu ifade edilebilir.³⁴ Balıkesir halkının bu yardımlar konusunda öncü şehirlerden birisi olmasında şehirde kurulan cemiyetin yaptığı faaliyetlerin de önemli bir rol oynadığını belirtmek gerekir. Cemiyet başkanı olan Arap-zâde Sadettin Bey'in (Serpen) yaptığı çalışmalar, Tayyare dergisinde de yer almıştır. Hayatı ve Millî Mücadele döneminde yaptığı faaliyetler konusunda hakkında çok fazla bir bilgi yoktur.³⁵ Cemiyet Balıkesir şubesi tarafından yayımlanan beyanname de dergide yer almıştır. “*Büyük halâşkârımız Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin...*” ifadesiyle başlayan beyanname “*Muhterem vatandaş! Dinimiz ve insanlığımız bize her şeyden evvel kuvvetli olmayı emr ediyor. ...*” ifadesiyle devam etmektedir. “*Binâen aleyh, Tayyare Cemiyetine â'za kayd olmak her Türk ve Müslüman için vatan ve iman borcu olduğu gibi ona elinden geldiği ve vüs'atin yettiği kadar mu'âvenet etmek her Türk için nihâyetsiz bir zevk-i millî olmalıdır.*” Ayrıca Balıkesir’de yapılacak faaliyetler de burada belirtilmiştir.

Avn-ı hakla merkez-i vilâyetde Tayyare Cem’iyeti teşkil edilmiş ve hey’et-i idâresi teşekkül etmiştir. İşbu beyânnâmemizin vusûlünde derhal her köyde ve her mahallede teşkilata mübâşeret olunacaktır. Köy hey’etleri tâlî hey’etler olup köy ve mahalle halkından bir re’is ile aralarında miktâr-ı kâfi â’za intihâb ederek bir hey’et-i fa’âle teşkil edeceklerdir. İşbu “*Hey’et-i fa’âle*”ler nâhiye hey’etine merbûl bulunacaklardır. Nefs-i merkez Karesiyle kasaba mahallatı Balıkesir belediye riyasetinin murâkabası altındadır. Nevâhî kurâ(?) ve kasabanın merci’i de nevâhî belediyeleridir. On beş gün zarfında bütün kurâ ve mahallât hey’et-i fa’âlelerini teşkil ederek isimlerini mübeyyen bir kıt’a cetvellerini Balıkesir belediyesine göndereceklerdir. Ayrıca ta’limatnâme ile nâhiye şu’beleriyle kurâ ve mahallât hey’et-i fa’âlelerinin hatt-ı hareketi ta’yîn ve tesbîl(?) edilecektir.

ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Tayyare Cemiyeti’nin Balıkesir’de örgütlenmesine büyük önem verilmiştir. Dolayısıyla faaliyetinin daha düzenli ve halka ulaşma konusunda daha başarılı olacağını da bu bilgiden hareketle söyleyebiliriz. Teşkilatlanma ve faaliyetlerin düzenli olması yardımların daha fazla yapılmasına etki eden faktörlerden birisidir. Cemiyetin faaliyetlerinin dönemin şehrin yerel gazetesi olan Karesi gazetesinde de yer aldığını görmekteyiz. Karesi Gazetesi’nde satır aralarında geçen haberlerden anlaşıldığı kadarıyla Tayyare Cemiyeti Balıkesir ve ilçelerinde örgütlenmiş ve yardım kampanyalarına öncülük etmiştir. Gazetede yer alan;

34 Tayyare, 7 Haziran 1341, 8-2, 9.

35 Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Özşarı, *Balıkesir Kuva-yi Milliye’cileri*, (Balıkesir: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, 2018), 163-165.

Hamiyetkâr me'mur ve mu'allimlerimiz

Vilayetimiz memurin ve muallimleri maaş-ı asliyelerinin nısfını tayyare ianesine teberru etmişlerdir. Bu aydan itibaren birinci taksitlerini ifa etmek üzere bordroların ona göre tanzim edildiğini mevsufen istihbar ettik. Memurin ve mualliminin bu kıymetli yardımlarını teşekkürlerle alkışlarız.

Tütün idaresi memurlarının hamiyeti

Merkez tütün idaresi müdürü Salih Zeki Bey'in tayyare ianesi olarak elli lira vakı' teberruatına karşı bilumum memurları da iştirak ederek, maaşlarının tahsisatlarıyla beraber yüzde onunun itasını taahhüt ettiklerini memnuniyetle istihbar ettik. Muma ileyhimi kemal samimiyetle tebcil ederiz.³⁶

haberinden de anlaşıldığı üzere yardım kampanyalarına halktan katılım oldukça fazla olmuştur. Vilayet matbaası mürettepleri de yardım kampanyasına maaşlarının yarısını vererek katılmışlardır.³⁷ Kamu kurumlarında çalışan memurlar maaşlarının belirli bir kısmını bağışlayarak destek olmuşlardır. Balıkesir 2. Kolordu'da görevli olan subay ve memurların bağışları sonucu “*Balıkesir Kolordu*” isimli uçak alınmıştır. Balıkesir’de bağışlar konusunda öncü olan yerlerden biri Manyas Esen Köyü’dür ve köy tarafından yapılan yardımın miktarı gazetede yayımlanmıştır. Ayrıca bu haberde ayrıntılı olarak köy halkından bağış yapanların isimleri ve ne kadar bağış yaptıklarına da yer verilmiştir. Yayımlanan bu haber dolayısıyla gazeteye Manyas Tayyare Cemiyeti Başkanı Belediye Reisi Ali Haydar Bey tarafından bir teşekkür yazısı gönderilmiştir. Gönderilen bu teşekkür yazısı da yine gazetede yayımlanmıştır.³⁸ Yardım kampanyalarına katılanların bu şekilde yayımlanması, aslında yardım kampanyalarına katılımı teşvik edici bir etki de meydana getirmektedir. Bu sayede yapılan yardım miktarının artması ve daha geniş kitlelerin bu kampanyalara katılmasına vesile olduğu bir gerçektir.

36 *Karesi*, 27 Temmuz 1341, 1.

37 *Karesi*, 27 Temmuz 1341, 1.

38 *Karesi*, 27 Temmuz 1341, 1.

Şekil 1: Köylülerimizin gayreti.³⁹

Guruş	Esami
500	Tüccar Mehmet Ağa
500	Recep Bey
500	Hacı Yusuf oğlu Hüseyin Ağa
700	Ömer Ağa
300	Deveci Ahmet Ağa
200	Hüseyin oğlu Davut
300	Arnavut Hakkı
200	Hüseyin Ustanın Recep
200	Mehmet Ali'nin Yusuf
200	Pomak Hüseyin
150	Balyalı Hüseyin
100	Bekir Çavuş
100	Muhacir İdris
100	Topal Hüseyin
100	Yörük İbrahim
100	Arnavud Recep
100	Ömer Çavuş ailesi Emine Hanım
50	Selim oğlu Mustafa
50	Hatib oğlu Halil
50	Edek oğlu Hamit
50	Hüseyin oğlu İshak
50	Pomak Mehmet damadı Mehmet
50	Ali oğlu Mehmet
50	Deveci Ali
50	Korucu Zekeriya
5150	Yekün

Balıkesir’de tayyare alımı için başlatılan seferberliğe şehrin diğer kaza ve köylerinden de katılımlar söz konusudur. Gücü oranında Balıkesir halkı ordunun ihtiyacı olan uçakların kazandırılması için çalışmıştır. Şamlı nahiyesi ve çevresi çift başına birer kile buğday vermeyi taahhüt ederek tahmini olarak iki bin kileye yakın bir meblağın toplanmasını ve nahiye olarak bir uçak almayı hedeflemişlerdir.⁴⁰ Korucu nahiyesinin topladığı kurban derileri satılarak elde edilen 32.850 kuruş Balıkesir şubesine irsal edilmiştir.⁴¹ Yardım kampanyasına katılan kazalar arasında Balya kazasının da isminin geçtiğini görmekteyiz. Gazetede ki habere göre 95 lira 52 kuruş bağış yapıldığı anlaşılmaktadır.⁴² Daha

39 *Karesi*, 27 Temmuz 1341, 1.

40 *Karesi*, 10 Ağustos 1341, 1.

41 *Karesi*, 3 Safer 1343, 1.

42 *Karesi*, 24 Ağustos 1341, 1.

sonra bu konuda bir tashih haberi yayımlanmıştır. Buna göre toplanan yardım miktarı 3681 lira 48 kuruş olarak verilmiş, bu paradan 63 lira 23 kuruşu sarf edilmiş, 95 lira 52 kuruşluk miktarın da Balya'da mevcut sandıkta bulunduğu ifade edilmiştir.⁴³ Ayrıca Balya şubesinin Mayıs ayında yaptığı yardım Tayyare dergisinde de yer almıştır. Burada yer alan bilgiye göre 708,5 lira bağışın gönderildiği belirtilmektedir.⁴⁴ Aslında Balya kazasından da önemli miktarda yardım yapılmış olduğu ifade edilebilir. Balıkesir'deki Tayyare Cemiyeti'nin faaliyetleri ile ilgili olarak gazetede çok detaylı bilgiler yer almasa da satır aralarında geçen bir takım bilgiler Balıkesir'de yapılan faaliyetler ve yardımlar ile ilgili bazı ipuçları vermektedir. Atatürk'ün Bursa ziyareti esnasında Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü şehre davet etmek üzere giden heyet; Balıkesir valisi Mümtaz Bey, Belediye reisi Hayrettin, Halk Fırkası azasından Tayyare Cemiyeti reisi Sadettin, Türk Ocağı'ndan Avni ve Hilmi Bey'ler ile Doğanlar'lı Halil Bey'den oluşmaktadır.⁴⁵ Bu haberden anlaşıldığına göre bu tarihlerde Balıkesir Tayyare Cemiyeti'nin başkanı Sadettin Bey'dir. İzmir'de bulunan Başvekil İsmet Paşa'yı Balıkesir'e davet etmek üzere giden heyet içerisinde de yine Balıkesir Tayyare Cemiyeti başkanı Sadettin Bey de bulunmaktadır.⁴⁶ Balıkesir'de tayyarenin önemini vurgulayan vaazlar verilmiş, fitre, zekât ve kurban derilerinin bağışlanması için gazetede duyuru yapılmıştır. Bayram Namazı vesilesiyle yapılan duyuru şu şekildedir:

Tayyarenin ehemmiyet ve şiddet-i lüzumunu beyanla beraber zekât ve fitrelerin Tayyare Cemiyetine verilmesi Diyanet İşleri riyâset-i aliyyesinin fetevây-ı şerifi iktizâsından olduğu ifade ve bu yolda halkı irşâd ve tenvir buyurmak ve asr-ı hazır ile mütenasip suretde Bayram günü mevaiz-i diniyede bulunmak üzere zirde esasları muharrer vaiz efendilerin vaaz ve nasihat edecekleri ilan olunur.

Müftüzâde Abdulgafur Efendi-Türbe Camii Şerifi

Abdürrezzak Efendi-Kasaplar Camii Şerifi

Ruhiyat muallimi Mehmet Emin Efendi-Yeşilli Camii Şerifi

Naci Efendi-İbrahim Bey Camii şerifi

Hafız Halit Efendi Zağnos Paşa Camii Şerifi

Melekzâde Hacı Hafız Mehmet Efendi-Yıldırım Camii Şerifi

Bigadiçli Hafız Hüseyin Efendi-Hamidiye Camii Şerifi

Hocazâde Süleyman Efendi-Mecidiye Camii Şerifi.⁴⁷

43 *Karesi*, 31 Ağustos 1341, 2.

44 *Tayyare*, 7 Ağustos 1341, 10-4, 16.

45 *Karesi*, 28 Eylül 1341, 1.

46 *Karesi*, 22 Mart 1926, 1.

47 *Karesi*, 12 Nisan 1926, 1.

Yardımlar konusunda Balıkesir ve tüm kazalarında adeta halkın seferber olduğu ve yardımların oldukça büyük meblağlara ulaştığı ifade edilebilir. Nakdi olarak büyük miktarda yardım yapanların isimleri Tayyare Dergisi'nde de yayınlanmıştır. Edremit Tayyare Cemiyeti'nin başkanı Karagöz-zâde Ali Bey 1.000 lira, ikinci başkanı Seyyid-zâde Seyyid Bey 325 lira, cemiyet azasından Müderris-zâde fabrikatör Hakkı Bey 200 lira bağışlamıştır.⁴⁸ Dergide yer alan bilgilere göre Edremit Tayyare Cemiyeti Şubesi şu isimlerden oluşmaktadır.⁴⁹

Edremit Tayyare Cemiyeti Fahri başkanı
4. Fırka kumandanı Miralay Sıtkı Bey

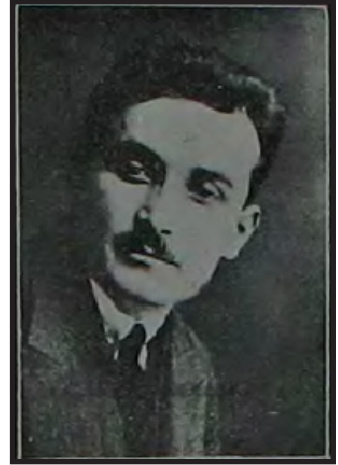
Edremit Tayyare Cemiyeti Başkanı
Karagöz-zâde Ali Bey

⁴⁸ *Tayyare*, 31 Teşrin-i Evvel 1341, 15-9, 22-23.

⁴⁹ *Tayyare*, 31 Teşrin-i Evvel 1341, 15-9, 22-23.

Edremit Tayyare Cemiyeti Reis-i sânisî
Seyyid-zâde Seyyid Bey

Aza
Midillili Sadık Bey

Aza
Müderris-zâde Fabrikatör Hakkı Bey

Aza
Ferhat-zâde Kazım Bey

Aza
Eczacı Muzaffer Süreyya Bey

Yardım kampanyasına katılımı özendirmek açısından uçaklara isim verme törenleri yapılmıştır. Cemiyet on bin lira ve üzerinde bağış yapan kişi ya da yerleşim yerlerinin adlarını alan uçaklara vereceğini duyurmuştur.⁵⁰ İlk nizamnamede belirlenen bu miktar önce 25.000 liraya⁵¹, 1929 ekonomik krizinden sonra ise 40.000 liraya yükseltilmiştir.⁵² Verilen bu miktarlar Balıkesir ilinde toplanan yardımlar hakkında bir fikir vermektedir. Alınan uçakların sayısı ve fiyatı ile burada verilen bağışlanan miktarlar değerlendirildiğinde Balıkesir’de toplanan yardımın oldukça yüksek bir meblağa ulaştığı anlaşılmaktadır. Bağışlar ile uçak alan yerlerin isimleri alınan uçaklara verilmiştir. Edremit, Bergama ve Bursa uçaklarının isim konma merasimleri Türk Hava Mecmuası’nın on üçüncü sayısında yer almıştır. Edremit tayyaresine isim verme töreninde Osman Zeki isimli gencin ateşli konuşmasına yer verilmiş ve bu konuşmada bunun başlangıç olduğu vurgulanarak yardımların devamının geleceğini belirtmiştir.⁵³ Edremit kazasının aldığı bu uçak aslında kaza adına alınan ilk uçak değildir. Çünkü Edremit, Osmanlı Devleti döneminde de uçak bağışlamıştır. Tayyare alımını özendirmek amacıyla planlanan İstanbul-Kahire yolculuğuna katılan Ertuğrul isimli 3. uçak Küçükkuşu yakınında düşmüştür. Düşen uçağın yerine Bleriot tipi yeni bir uçak Edremit halkının bağışları ile alınmış ve uçağa Edremit ismi verilmiştir.⁵⁴

Resim 3: Edremit Uçağı.⁵⁵

- 50 Yücel Öztürk, “Tayyare Cemiyeti’nin havacılığı geliştirme faaliyetleri: Tayyarelere isim verme törenleri”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 61,113 (Aralık 2018): 116, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniefd/issue/41551/501646>
- 51 Emin Kurt, “Cumhuriyet dönemi bağış uçak kampanyasına azınlıkların katkısı”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 23,46 (Temmuz 2023): 308, https://dergipark.org.tr/tr/pub/ctad/issue/79382/1341060#article_cite.
- 52 Refik Ali Akyol, “Tayyare Cemiyeti kanalı ile Hava Kuvvetlerine mal edilen tayyareler ve tevsim merasimleri”, *Hava Dergisi* 44, 222 (Haziran 1966):14.
- 53 *Türk Hava Mecmuası*, 1926/3, 16.
- 54 Abdürrahim Fahimi Aydın, “Tayyareden uçağa: milli hava sanayinin kuruluşunda Türk halkının yaptığı bağışlar”, *Karadeniz Araştırmaları* 31, 31 (Ocak 2011): 58, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/karadearas/issue/10065/124097>
- 55 Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Gensek, *Gönüllerden göklere*, (Ankara: Tarihçe Şubesi Yayınlarından, 2005), 15.

Dergide bir başka haberde 12 Teşrin-i Sâni Cuma günü “*Balıkesir*” tayyaresi için yapılan törene yer verilmiştir. Merasimde Ali Hikmet Paşa bir konuşma yapmıştır. Konuşmadan anlaşıldığına göre Balıkesir iki uçak bağışlamış ve bu uçakların isimleri “*Balıkesir Kolordu*” ve “*Balıkesir*”dir”.⁵⁶ Ali Hikmet Paşa’nın yaptığı konuşmanın bir bölümü şu şekildedir:

Arkadaşlar, aziz Balıkesirliler! Bugün buraya iki tayyarenin resm-i tevsimini yapmak için toplandık. Bunlardan biri (Balıkesir Kolordu) diğeri (Balıkesir) isimlerini alacaktır. Bu sebeple bizzat benim hissettiğim haz ve iftihar çok büyüktür. İki kattır. *İkinci Kolordu* benim bütün şerefli mensuplarına nispetle gurur ve iftihar duyduğum kıt’a-i askeriyedir.⁵⁷ Balıkesir, İkinci Kolordu Tayyareleri.⁵⁸

Resim 4: Balıkesir Uçağı.⁵⁹

Resim 5: Balıkesir Uçağı.⁶⁰

56 THM, 1926/4: 22.

57 THM, 1926/4: 22.

58 THM, 15 Kânun-ı Evvel 1926, 14: 21-22; Tahir Akışlı, “Türk Hava Mecmuası İndeks-Tahlil” (Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 141.

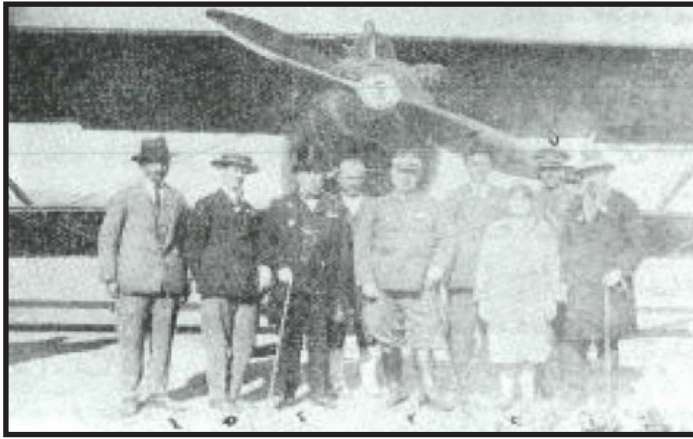
59 THM, 15 Kânun-ı Evvel 1926, 14, 21-22.

60 THM, 15 Kânun-ı Evvel 1926, 14, 21-22.

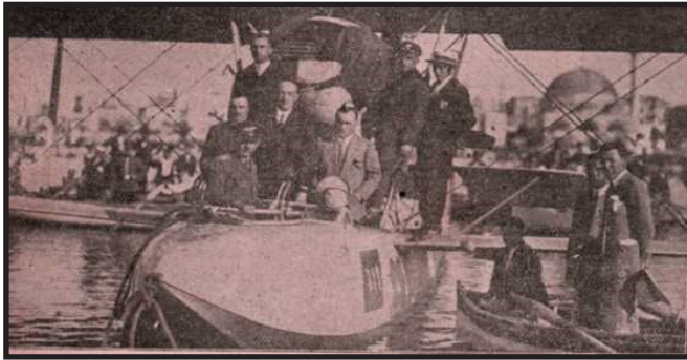
Resim 6: Balıkesir Uçağı.⁶¹

Resim 7: Balıkesir Uçağı.⁶²

Resim 8: Bandırma Tayyaresi.⁶³

61 Hava Kuvvetleri Komutanlığı, 26.

62 Hava Kuvvetleri Komutanlığı, 28.

63 Fotoğraf Prof. Dr. Mehmet Karayaman'dan temin edilmiştir. Yardımları için teşekkür ederim.

Resim 9: Bandırma Tayyaresi.⁶⁴

Aynı derginin 52. sayısında Bandırma ve Sındırgı kazaları tayyare hediye eden şehir ve kasabalar içerisinde isimleri yer alan iki ilçedir.

Yapılan bağışlar bunlarla sınırlı olmayacaktır. Ayvalık ilçesini de yardım yapan ilçeler içerisinde belirtmek gerekir. Ayvalık ilçesi de “Güzel Ayvalık” isimli bir uçak bağışlamıştır.⁶⁵ Ayvalık’ta da önemli yardımlar toplanmıştır.⁶⁶ Ayrıca uçağın satın alınabilmesi için 1926 zeytinyağı üretiminin yüzde ikisi bağışlanmıştır.⁶⁷

Resim 10: Ayvalık Tayyaresi.⁶⁸

64 Hava Kuvvetleri Komutanlığı, 43.

65 Serap Taşdemir, “Ayvalık halkının Türk Tayyare Cemiyeti’ne desteği: Güzel Ayvalık tayyaresi,” 65-74.

66 *Ayvalık*, 20 Nisan 1925, s. 2. “Bu toplantıda Dalkıran Mustafa Ağa ve Meclis-i İdare azasından Derviş Efendi 200 lira; İlçe kaymakamı Ragıp Bey, Küçük Köylü Elmas Efendi, Dalkıran Mehmet Ağa, Praşleleli Bekir Mazhar Efendi, Belediye Baş Katibi Ali Efendi, Tüccardan Hasan Arif Bey, Ali Bey ve İslam Babazâde Mehmet Naci Beyler 100 lira; Müftü Şakir Efendi, Karayaz Safır Ağa, Belediye azasından Hulki Bey, Belediye reisi Halid Bey, Balçıklı Murat Ağa, Kalonyalı Kemal Behari Bey ve Nedim Fuat Bey 50 lira; Beşirzade Ali Bey, Berberoğlu İbrahim Efendi, Abdullah Mazhar Efendi, Taş Gazino müsteciri İsmail Efendiler 25 lira; Basri Bey, Fahrman Efendi, Rasim Efendi, 10 lira ve Terzi Namık Efendi 9 lira bağış yaptılar” Ayrıntılı bilgi için bkz. Serap Taşdemir, “Ayvalık halkının Türk Tayyare Cemiyeti’ne desteği: Güzel Ayvalık tayyaresi,” 73.

67 Serap Taşdemir, “Ayvalık halkının Türk Tayyare Cemiyeti’ne desteği: Güzel Ayvalık tayyaresi,” 73.

68 *THM*, Şubat 1928.

Burhaniye kazası da toplanan bağışlar ile uçak alımı yapan ilçelerden birisidir. Yaklaşık olarak 35.000 liraya alınan Deniz Tayyaresi Burhaniyeliler tarafından Türk Hava Kuvvetlerine bağışlanmıştır. Burhaniye’den de önemli yardımların yapıldığı ve toplamda 2 uçak alındığı iddia edilmektedir.⁶⁹

Türk Tayyare Cemiyeti’ne gelir sağlamak amacıyla düzenlenmiş olan Tayyare piyangosu ile ilgili haberlerin de gazetede yer aldığını görüyoruz. Biletlerin “*Sadettin Bey mağazasında Şifa ve Yeni Türkiye eczahaneleriyle Şah Mehmet ve mahdûmu mağazasında*” satıldığı duyurulmuştur.⁷⁰

Balıkesir şehri ve kazaları halkı Türk Tayyare Cemiyeti’nin uçak alımı için yaptığı her türlü faaliyet ve yardım kampanyalarına katılmıştır. Balıkesir halkının yaptığı yardımların o günkü şartlarda hiç te azımsanmayacak miktarda olduğuna söyleyebiliriz. Çünkü hemen hemen bir yıl gibi kısa bir süre içerisinde Balıkesir’den toplanan yardımlar ile 3 tane uçak alınmış olması oldukça önemlidir. Bu yardımlar içerisinde dikkat çeken ilçelerden bir tanesi de Sındırgı’dır. 1928 ve 1931 yıllarında Sındırgı’dan iki tane uçak bağışlandığı görülmektedir.⁷¹ Toplanan bağışlar sonucunda Balıkesir’den alınan uçaklar şu şekildedir.⁷²

Şekil 2: Balıkesir’de isim verme töreni yapılan uçaklar

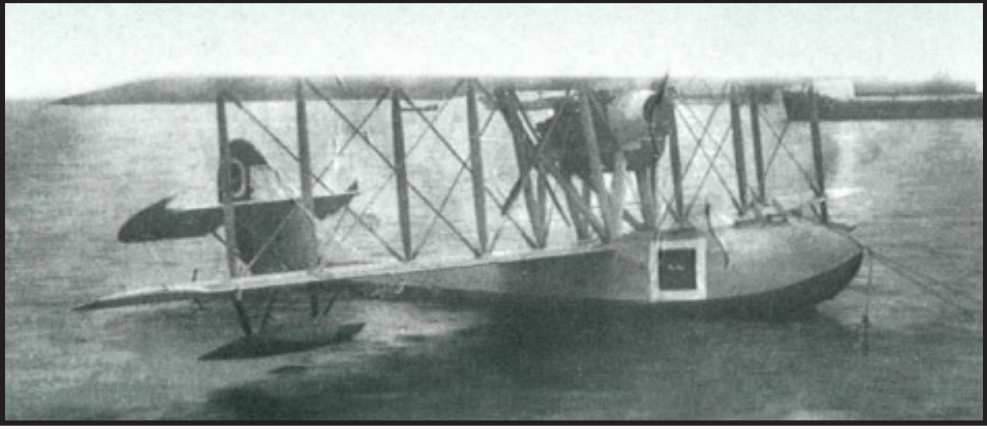
Yıl	Alınan uçakların isimleri
1926	Balıkesir
1926	Balıkesir 2. Kolordu
1926	Edremit
1928	Ayvalık
1928	Burhaniye
1928	Sındırgı
1929	Balıkesir 2
1929	Bandırma
1929	Dursun Bey
1931	Sındırgı 2

⁶⁹ <https://www.akbahaber.com.tr/burhaniye-kuvayi-millie-muzesine-tayyare-maketi/5436/>

⁷⁰ *Karesi*, 1 Mart 1926, 1.

⁷¹ Hava Kuvvetleri Komutanlığı, 5-11.

⁷² Hava Kuvvetleri Komutanlığı, 5-11.

Resim 11: Burhaniye tayyaresi.⁷³

Görüldüğü üzere 1926-1931 yılları arasında Balıkesir şehrinden yapılan yardımlarla toplamda 10 uçak alımı yapılmıştır. Bağışlanan uçak sayılarına baktığımızda 1925 yılında 1, 1926'da 26, 1927'de 5, 1928'de 41, 1929'da 32, 1930'da 19, 1931'de 31 bazı kaynaklarda 37, 1932'de 28, 1933'de 33, 1934'de 16, 1935'te 26⁷⁴ uçak olmak üzere 258 tanedir. Bu uçaklardan 10 tanesinin Balıkesir halkı tarafından bağışlanmış olması toplanan bağış miktarının büyüklüğü hakkında fikir vermektedir. Yine o dönemde tayyare fiyatlarına baktığımızda 10.000 lira 55.900 lira arasında değişmektedir.⁷⁵ Balıkesir halkı tarafından bağışlanan uçakların o günkü maliyeti düşünüldüğünde oldukça büyük bir rakam olduğu ortadadır. Toplanan miktarın burada belirtilen rakamlardan daha fazla olduğu gazetede yer alan haberlerden anlaşılmaktadır. Gazetede yer alan haberlere göre Manyas, Balya, Şamlı gibi kaza ve nahiyelerden de o günkü şartlarda oldukça yüksek meblağlarda yardım yapıldığı anlaşılmaktadır. Balıkesir ili gerek nüfusu itibarıyla gerekse ekonomik gücü itibarıyla değerlendirildiğinde çok büyük bir şehir olmamasına karşın bu yardım seferberliğinde en önlerde yer alan illerden biri olmuştur.

73 Hava Kuvvetleri Komutanlığı, 39.

74 Hava Kuvvetleri Komutanlığı, 5-11.

75 *Tayyare*, 15 Kanun-ı Evvel, Aralık 1925, 12-18, 3.

Sonuç

Millî Mücadele'nin öncü şehirlerinden birisi olan Kuva-yı Millîye şehri Balıkesir ülkenin havacılık sektörünün geliştirilmesi için kurulan Türk Tayyare Cemiyeti'ne önemli katkılar sağlayan illerden biri olmuştur. Kısa bir dönem ve sınırlı kaynaklardan yapılan çalışmada Balıkesir'in toplamda 10 adet uçak bağışladığı görülmektedir. Tespit edebildiğimiz bu uçaklar bizzat il ya da kazadan toplanan yardımlar sonucu isim verilenlerdir. Burada göz önünde bulundurulması gereken bir nokta da, toplanan yardım miktarının uçak alabilecek meblağa ulaşmamış olan yerler olabileceği ihtimalidir. Dolayısıyla Balıkesir şehrinin katkısının isim verilen uçaklarla sınırlı olmadığı, yardım miktarının daha fazla olduğu ifade edilebilir.

Balıkesir halkı 1926-1931 yılları arasındaki beş yıllık dönemde şehir ya da kaza ismi verilmiş 10 uçak bağışlamıştır. Balıkesir ilinden bu bahsedilen dönemde 3 tane uçak bağışı yapılırken, Sındırgı 2, Ayvalık, Bandırma, Burhaniye, Edremit ve Dursunbey ilçelerinin birer tane uçak aldığı görülmektedir. Alınan uçağın modeline göre fiyatı değişmekle birlikte en düşük maliyetli uçağın 10000 lira civarında olduğu düşünüldüğünde yardım miktarının büyüklüğü ortaya çıkmaktadır. En düşük ve en yüksek maliyetli uçak fiyatında ortalama bir rakam alındığında 30.000 lira gibi bir rakama ulaşılabilir. Bağışlanan 10 uçağın maliyetinin ortalama bir rakam alınırsa 300.000 lira gibi bir meblağa yaklaşmış olduğunu ifade edebiliriz. Bu rakamlar Balıkesir halkının Türk Tayyare Cemiyeti'ne verdiği desteğin büyüklüğünü göstermesi bakımından önemlidir.

Şamlı nahiyesi çift başına birer kile buğday vermeyi taahhüt ederek uçak almayı hedeflemişlerdir. Ancak buradan ne kadar bağış toplandığı konusunda bir rakam verebilmek mümkün olmamıştır. Balya kazasından da önemli miktarlarda bağış yapılmıştır. Ancak bu iki yerin adının verildiği uçak tespit edilememiştir. Bu nedenle buradan yapılan bağışların tek başına uçak almaya yetecek miktara ulaşamadığı ya da incelediğimiz dönemden sonra uçak alabilecek meblağa ulaştığı şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

Aslında yapılan bağışlar aynı zamanda o dönemde Balıkesir ve kazalarının mali gücü hakkında da bir fikir vermektedir. Kısa bir dönem içerisinde yapılan bu yardımların ilk dönemdeki kadar fazla olmasa da daha sonraki dönemde de olacağı muhakkaktır. Ülkenin hava savunmasını güçlendirebilmek amacıyla yapılan yardım kampanya ve faaliyetlerinin Balıkesir halkında önemli bir karşılık bulduğunu görüyoruz. Tayyare Cemiyeti'nin şehirdeki şubeleşme ve teşkilatlanmasının oldukça iyi olması bu yardımların fazla olmasında bir sebep olarak değerlendirilebilir. Cemiyetin Balıkesir şubesi başkanı Arap-zâde Sadettin Bey'in (Serpen) teşkilatlanmanın

yapılmasında önemli hizmetleri olmuştur. Millî Mücadele'nin öncü şehirlerinden birisi olan Balıkesir'de bu yardımlar oldukça büyük meblağlara ulaşmıştır. Balıkesir halkının yaptığı yardımların ortaya konulması açısından bu alanda daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç olduğu ortadadır. Bu konuda yapılacak olan yeni çalışmalar ile Balıkesir şehrinin Türk havacılığının gelişimine olan katkılarını daha sağlıklı bir şekilde değerlendirebilmek mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), F9, 30.1.0.0/100.619.1/ 1932
- BCA, 51-0-0-0/ Diyanet İşleri Reisliği 3-17-3/25.02.1928.
- BCA, 51-0-0-0/ Diyanet İşleri Reisliği 8-68-26/29.02.1928.
- BCA, 30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928) 16-79-4/20.12.1925.
- BCA, 30-18-1-1/ Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928) 20-59-3/15.09.1926.

II. Araştırma Eserler

- Akışlı, Tahir. “Türk Hava Mecmuası indeks-tahlil.” Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2016.
- Atatürk’ün söylev ve demeçleri (1906-1938)*, c.1-3, Ankara: TİTE Yayınları, 1981.
- Hava Kuvvetleri Komutanlığı Gensek. *Gönüllerden Göklere*. Ankara: Tarihçe Şubesi Yayınlarından, 2005.
- Kaymaklı, Hulusi, *Havacılık Tarihinde Türkler II*. Ankara: Kültür Ofset Ltd. Şti.,1997.
- Kurt, Deniz ve Korkmaz Erdal. *Kuruluşundan günümüze Türk Hava Kuvvetleri (Harekât ve teşkilatlanma tarihi 1911-1922)*. Ankara: Hava Basımevi, 2020.
- Kurt, Deniz ve Pehlivan, Yavuz ve Korkmaz, Erdal. *Türk Hava Kuvvetleri birlik yerleşke ve komutanlık tarihçeleri*. Ankara: Hava Basımevi, 2018.
- Kurter, Ajun, *Türk Hava Kuvvetleri Tarihi (1910-1914)*. c.1, 2. bs., İstanbul: Hava Kuvvetleri Komutanlığı, 2006.
- Okar, Avni, *Türkiye’de Tayyarecilik 1910-1924*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Okyar, Fethi, *Üç Devirde Bir Adam*. İstanbul: Tercüman Yayınları, 1980.

Özsarı, Mustafa, *Balıkesir Kuva-yi Milliye'cileri*. Balıkesir: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, 2018.

Salname-i Serveti Fünun, İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaası, 1910.

Tanman, Sıtkı, *Türk Havacılık Tarihi*, İstiklal Harbi 1918-1923. c.2, Eskişehir: Hava Basımevi, 1953.

Tayhani, İhsan, *Atatürk'ün bağımsızlık politikası ve uçak sanayii (1923-1950)*. Ankara: Türk Hava Kurumu, 2001.

Türk Tayyare Cemiyeti Nizamname-i Esasisi, Ankara: Ankara matbaası, 1925.

Verel, Oktay, *İstikbal Göklerin Gökler Bizimdir*. İstanbul: Türk Hava Kurumu, 1985.

Yalçın, Osman, *Türk Hava Gücü (THG) Kuruluşu, İlk Seferleri ve Yükselişi (1911-1950)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

III. Süreli Yayınlar

Ayvalık

Karesi Gazetesi

Tayyare

Türk Hava Mecmuası

IV. Makaleler

Akyol, Refik Ali, “Tayyare Cemiyeti Kanalı ile Hava Kuvvetlerine Mal Edilen Tayyareler ve Tevsim Merasimleri”, *Hava Dergisi* 44, 222 (1966): 14-16.

Aydın, Abdurrahim Fahimi, “Tayyareden uçağa: Millî hava sanayinin kuruluşunda Türk halkının yaptığı bağışlar.” *Karadeniz Araştırmaları* 31, 31 (Ocak 2011): 51-84. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/karadearas/issue/10065/124097>.

Karacagil, Ökkeş Kürşat, “Balkan Harbi'nde Türk havacılığı.” *Türk Hava Kuvvetlerinin 100'üncü Yılı Uluslararası Tarih Sempozyumu*, ed. Asuman Kanat, 111-123. Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2013.

Korkmaz, Erdal, “Türk Hava Kuvvetlerinin ilk pilotu: Mehmet Fesa Evrensev.” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 40, 110 (Kasım 2024): 327-360. <https://doi.org/10.33419/aamd.1577585>.

Kurt, Deniz ve Korkmaz, Erdal. “Yeni Arşiv Belgeleri Işığında Türk Askerî Havacılığının Doğuşu (1911-1912).” *Savunma Bilimleri Dergisi* 17, 2 (Kasım 2018): 207-251. <https://doi.org/10.17134/khosbd.477296>.

- Kurt, Emin, “Cumhuriyet dönemi bağış uçak kampanyasına azınlıkların katkısı.” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 23, 46 (Temmuz 2023): 305-338. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cttad/issue/79382/1341060>.
- Kurt, Emin. “Türk havacılarının millî mücadeleye katılma girişimi: Maltepe firarı (7 Haziran 1920).” *Atatürk Yolu Dergisi* 15, 60 (Mart 2017): 119-141. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000463.
- Önder, Mehmet, “Atatürk Fransa-Picardie Manevralarında.” *Erdem* 11, 32 (Eylül 1998): 527-532. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/44373/548811>.
- Öztürk, Yücel, “Tayyare Cemiyeti’nin havacılığı geliştirme faaliyetleri: Tayyarelere isim verme törenleri.” *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 61, (Aralık 2018): 113-132. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniefd/issue/41551/501646>.
- Öztürk, Yücel, “30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı kutlamaları: Amaç, süreç ve kazanımlar.” *History Studies* 10, 9 (Aralık 2018): 231-244.
- Taşdemir, Serap, “Ayvalık halkının Türk Tayyare Cemiyeti’ne desteği: Güzel Ayvalık tayyaresi.” *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 6, 11 (Bahar 2010): 65-84.
- Yalçın, Osman, “Türk Tarihi bakımından 20. yüzyılda iki önemli gelişme: “Havacılığın ve bir liderin doğuşu.” *Journal of Turkish Studies* 6, 2 (Bahar 2011): 1033-1062. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.2303>.
- Yalçın, Osman, “Türk Hava Kuvvetleri tarihinde Hava Okulu ve Harp Okuluna geçiş süreci.” *Gazi Akademik Bakış* 9, 17 (Aralık 2015):229-260. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gav/issue/6531/86607>.
- Yalçın, Osman, “Kuruluşundan günümüze Türk Hava Kurumu.” *Gazi Akademik Bakış* 6, 11 (Mart 2012): 267-291. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gav/issue/6520/86442>.
- Yalçın, Osman, “Balkan Savaşları (1912-1913) ve savaşta Türk hava harekâtı.” *Akademik Tarih Ve Araştırmalar Dergisi* 5, 6 (Ağustos 2022): 65-105. <https://doi.org/10.56448/ataddergi.1085217>.

V. İnternet Kaynakları

- “Burhaniye Kuvayı Milliye Müzesine ‘tayyare maketi’”, erişim 26 Mayıs 2024, <https://www.akbabahaber.com.tr/burhaniye-kuvayi-milliye-muzesine-tayyare-maketi/5436/>.

Extended Abstract

Before World War I, airplanes began to be used gradually in armies. Between 1908 and 1912, many states incorporated military aviation into their army organizations. Before World War I, tensions between Germany and France had escalated considerably. The parties were in a race to show their power. In response to the maneuvers organized by Germany on the Rhine coast in the spring of 1910, France carried out the Picardie maneuvers. In addition to airplanes, steerable balloons were also used in the maneuvers. Mustafa Kemal encountered airplanes in the Picardie maneuvers and subsequently predicted that airplanes could be effective in reconnaissance and bombardment in the Tripoli War.

After the War of Independence was won, Mustafa Kemal Atatürk took important steps to develop the Air Force. The Turkish Aeroplane Society, founded on February 16, 1925, was established under the auspices of President Mustafa Kemal (Atatürk) and the honorary chairmanship of İsmet Pasha (İnönü). Various aid campaigns were organized to strengthen the Turkish Air Force.

Balıkesir, one of the important cities in the War of Independence, has also been one of the leading cities in terms of aid in the areas the country needed after the declaration of the Republic. In this study, the aid provided by the people of Balıkesir through the Turkish Aeronautical Association (Turkish Aeronautical Association), which made significant contributions to the development of the Turkish aviation sector, was discussed based on the news in the Karesi Newspaper. The people of Balıkesir, who made many sacrifices for the liberation of the country during the War of Independence, participated in the mobilization initiated for the development of the country in the field of aviation. During this process, Balıkesir became one of the pioneer cities that contributed to the development of the field of aviation. The first branches established in the city were Balıkesir and Edremit branches. It should be noted that the activities of the society established in the city played an important role in the people of Balıkesir becoming one of the pioneer cities in this aid. The activities of Arap-zâde Sadettin Bey (Serpen), the president of the society, were also featured in Tayyare magazine. The organization

and regularity of activities are one of the factors that affect the provision of more aid. We see that the activities of the society were also reported in the Karesi newspaper, the local newspaper of the period. As understood from the news between the lines in the Karesi Newspaper, the Aircraft Society was organized in Balıkesir and its districts and pioneered aid campaigns. The names of those who participated in the aid campaigns were published in the Karesi Newspaper.

This publication of the participants in aid campaigns actually creates an encouraging effect on participation in aid campaigns. It is a fact that this way, the amount of aid given increases and wider audiences participate in these campaigns.

Balıkesir, one of the pioneer cities of the National Struggle and the city of Kuva-yı Milliye, was one of the cities that made significant contributions to the Turkish Aeroplane Society, which was established to develop the country's aviation sector. In a study conducted over a short period of time and with limited resources, it is seen that Balıkesir donated a total of 10 aircraft. The planes we were able to identify were named as a result of aid collected from the province or district itself. Another point to consider here is that there may be places where the amount of aid collected has not reached the amount that can buy an aircraft. Therefore, it can be stated that the contribution of Balıkesir city is not limited to the named planes, and the amount of aid is greater.

The people of Balıkesir donated 10 airplanes named after cities or towns in the five-year period between 1926 and 1931. While 3 airplanes were donated from Balıkesir province in this mentioned period, it is seen that Sındırgı 2, Ayvalık, Bandırma, Burhaniye, Edremit and Dursunbey districts received one airplane each. Although the price of the purchased aircraft varies depending on the model, when you consider that the lowest cost aircraft is around 10,000 liras, the size of the aid amount becomes apparent. When an average figure is taken for the lowest and highest cost aircraft, a figure of 30,000 liras can be reached. If an average figure is taken for the cost of the 10 donated aircraft, we can say that it is close to 300,000 liras. These figures are important in terms of showing the size of the support that the people of Balıkesir give to the Turkish Aircraft Society. The Şamlı district promised to give one bushel of wheat per couple and aimed to buy an airplane. However, it was not possible to give a figure for how much donation was collected from here. Significant amounts of donations were also made from the Balya district.

In fact, the donations made also give an idea about the financial strength of Balıkesir and its districts at that time. Although these aids made in a short period of time are not as much as in the first period, it is certain that

they will continue in the later period. It is obvious that more work needs to be done in this area in order to reveal the aids made by the people of Balıkesir. With the new studies to be done on this subject, it will be possible to evaluate the contributions of Balıkesir city to the development of Turkish aviation in a healthier way.